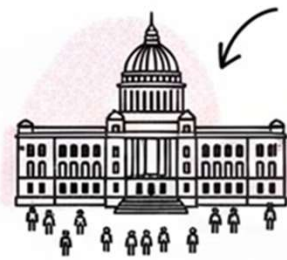
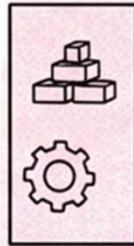

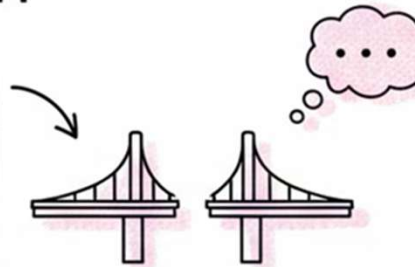
นโยบายสาธารณะ: สิ่งที่รัฐทำ และไม่ทำ

สิ่งที่รัฐทำ

และไม่ทำ

จากเบี้ยผู้สูงอายุถึงกฎหมายสมรสเท่าเทียม... สิ่งเหล่านี้มีอะไรร่วมกัน?

การเพิ่มเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

การผลักดัน พ.ร.บ. สมรสเท่าเทียม

มาตรการแก้ปัญหาฝุ่น PM2.5

การจัดทำโครงการเศรษฐกิจขนาดใหญ่

ทั้งหมดนี้คือผลลัพธ์ของสิ่งที่เราเรียกว่า **'นโยบายสาธารณะ'**

แก่นแท้ของนโยบายสาธารณะ

“

คือสิ่งใดก็ตามที่รัฐบาลเลือกที่จะ
กระทำ หรือ **ไม่กระทำ**

Thomas R. Dye (1978)

เป็นการใช้อำนาจรัฐเพื่อ **จัดสรรคุณค่า** ให้กับสังคม

David Easton (1971)

สองด้านของเหรียญ: นโยบายในฐานะ 'การกระทำ' และ 'การนิ่งเฉย'

การกระทำ (Action)

เมื่อรัฐบาล 'เลือกที่จะทำ'

- การออกกฎหมาย, การสร้างโครงการ, การให้บริการสาธารณะ

การนิ่งเฉย (Inaction)

เมื่อรัฐบาล 'เลือกที่จะไม่ทำ'

- การชะลอการตัดสินใจ, การเมินเฉยต่อปัญหา, การคงสถานะเดิมไว้

มิตที่ 1: เมื่อรัฐ 'เลือกที่จะทำ' รัฐบาลลงมือทำอะไรได้บ้าง?

เพื่อให้เข้าใจ 'การกระทำ' ของรัฐ เราสามารถจำแนกประเภทของนโยบายได้ตามแนวคิดของ Theodore Lowi ซึ่งแบ่งตามลักษณะและผลกระทบที่นโยบายมีต่อสังคม

ประเภทของนโยบายตาม Theodore Lowi

1. นโยบายจัดระเบียบ
(Regulatory Policy)

2. นโยบายกระจายทรัพยากร
(Distributive Policy)

3. นโยบายจัดสรรทรัพยากรใหม่
(Redistributive Policy)

Source: Theodore Lowi (as cited in provided documents)

รูปแบบของ 'การกระทำ' และตัวอย่างจริงในสังคมไทย

1. นโยบายจัดระเบียบ (Regulatory Policy)

การกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อควบคุมพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

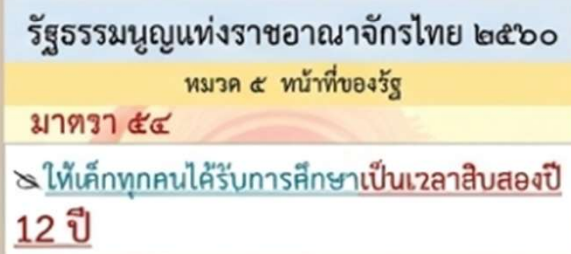
ตัวอย่าง: กฎหมายควบคุมสถานบันเทิง (Entertainment Venue Control Act)

2. นโยบายกระจายทรัพยากร (Distributive Policy)

การแจกจ่ายสินค้าและบริการให้กับประชาชนกลุ่มต่างๆ เช่น การศึกษา สวัสดิการ

ตัวอย่าง: นโยบายเรียนฟรี 12 ปี (12-Year Free Education Policy)

3. นโยบายจัดสรรทรัพยากรใหม่ (Redistributive Policy)

การเคลื่อนย้ายทรัพยากรในสังคม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ โดยอาจนำจากกลุ่มหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มหนึ่ง

ตัวอย่าง: นโยบายภาษีก้าวหน้า, บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ (Progressive tax policy, State Welfare Card)

มิตที่ 2: เมื่อรัฐ 'เลือกที่จะไม่ทำ'

ทำไมปัญหาสาธารณะบางเรื่องจึงถูกเมินเฉย?

การนิ่งเฉยของรัฐไม่ใช่เรื่องบังเอิญ แต่เป็นผลลัพธ์ทางการเมืองที่ซับซ้อน เราสามารถวิเคราะห์ปรากฏการณ์นี้ได้ด้วยกรอบแนวคิด 'Multiple Streams Framework' ของ John Kingdon

Kingdon เสนอว่า การจะเกิดนโยบายได้ ต้องอาศัยการบรรจบกัน (Coupling) ของทั้ง 3 กระแสนี้ เพื่อเปิด 'หน้าต่างนโยบาย' (Policy Window)

สาธารณะ vs. เอกชน: อะไรคือความแตกต่าง?

นโยบายสาธารณะ (Public Policy)

เป้าหมาย (Objective):

ผลประโยชน์ส่วนรวม (Public Interest)
ต้องตอบสนองต่อประเด็นปัญหาความ
ยุติธรรมของสังคม

อำนาจ (Authority):

บังคับใช้ในสังคมอย่างเป็นวงกว้าง (Broadly
Enforceable by the State)

นโยบายเอกชน (Private Policy)

เป้าหมาย (Objective):

ผลประโยชน์องค์กร/ส่วนตัว
(Organizational/Private Interest)

อำนาจ (Authority):

บังคับใช้ได้เฉพาะภายในบริษัทหรือองค์กร
(Limited to the Organization)

องค์ประกอบสำคัญของนโยบายสาธารณะ

1. มีเป้าหมายชัดเจน (Purposeful)

เป็นการกระทำที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไข
ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการ
(อ้างอิง James E. Anderson)

2. อาศัยอำนาจรัฐ (Authoritative)

ออกโดยผู้มีอำนาจตามกฎหมาย เช่น
รัฐบาล, สภา, ฝ่ายบริหาร, ฝ่ายตุลาการ
เป็นการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าของสังคม
(อ้างอิง David Easton)

3. เป็นแบบแผนการกระทำ (A Course of Action)

เป็นชุดของการกระทำที่ดำเนินไปอย่าง
ต่อเนื่อง ไม่ใช่การตัดสินใจเฉพาะกิจ
(อ้างอิง James E. Anderson)

4. ต้องเกิดขึ้นจริง (Action-Oriented)

เกี่ยวข้องกับสิ่งที่รัฐบาลต้องกระทำจริงๆ
มิใช่แต่เพียงเรื่องที่ตั้งใจจะกระทำ หรือ
สิ่งที่รัฐบาลเพียงแต่พูดว่าจะกระทำ
(อ้างอิง James E. Anderson)

ทำไมนโยบายสาธารณะจึงสำคัญ?

ทำไมนโยบายสาธารณะจึงสำคัญต่อเราทุกคน?

ความสำคัญต่อประเทศชาติ

- กำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ
- เสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคม
- เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาที่สำคัญของประชาชน

ความสำคัญต่อประชาชน

- กำหนดคุณภาพชีวิตโดยตรง
- เสริมสร้างความเสมอภาคในโอกาส
- เป็นผลผลิตทางการเมืองเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน

ระดับมหภาค: นโยบายที่กำหนดทิศทางของประเทศ

รัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย

กฎหมายสูงสุดที่กำหนดโครงสร้างและหน้าที่ของรัฐ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

กรอบเป้าหมายการพัฒนาระยะยาว ‘มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน’

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12
(พ.ศ. 2560 - 2564)

แผนระยะ 5 ปีที่แปลงยุทธศาสตร์ชาติสู่การปฏิบัติ

ระดับกลาง: กฎหมายและโครงการเฉพาะด้าน

ตัวอย่าง 1: นโยบายสิ่งแวดล้อม

ปรับปรุงโครงสร้างระบบน้ำ

ส่งเสริม Solar Rooftop

จัดทำประมวลกฎหมายสิ่งแวดล้อม

ตัวอย่าง 2: นโยบายการศึกษา

12

รัฐธรรมนูญ มาตรา 54 และ พ.ร.บ. การศึกษา แห่งชาติ 2542 กำหนดให้ รัฐต้องจัดการศึกษาภาค บังคับไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

ระดับจุลภาค: ผลกระทบที่สัมผัสได้ในชีวิตประจำวัน

สวัสดิการ

ค.ร.ม. ปรับเพิ่มเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ (เช่น อายุ 60-69 ปี จาก 600 เป็น 700 บาท/เดือน)

ความปลอดภัย

กฎหมายควบคุมสถานบริการ พ.ศ. 2509 กำหนดข้อปฏิบัติของผู้รับใบอนุญาต เช่น ห้ามให้เด็กอายุต่ำกว่า 20 ปี เข้าใช้บริการ

สิ่งแวดล้อม

มาตรการแก้ปัญหาฝุ่น PM2.5 เช่น การปรับปรุงมาตรฐานไอเสียรถยนต์เป็นยูโร 5/6

พลังของการ ‘ตัดสินใจทำ’: นโยบายเรียนฟรี 12 ปี

การที่รัฐบาลเลือกใช้นโยบายการศึกษาภาคบังคับ 12 ปี ถือเป็น การ ‘กระทำ’ ที่มีเป้าหมายชัดเจน

- **ผลลัพธ์:** เป็นหลักประกันว่าเยาวชนทุกคน จะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- **สิ่งที่ต้องใช้:** รัฐบาลต้องจัดสรรงบประมาณมหาศาลเพื่อรองรับ ทั้งบุคลากร อาคาร และอุปกรณ์
- **เป้าหมายระยะยาว:** พัฒนาระบบการศึกษา บุคคลที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๕๖๐
หมวด ๕ หน้าเพื่อรัฐ
มาตรา ๕๔
รัฐต้องดำเนินการ ให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนหรือวัยจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย
การศึกษาถึงปวช.ต้องพัฒนาผู้เรียนได้เป็นคนดี มีวินัย ใฝ่เรียนรู้อุตสาหกรรม เพื่อชวชาญใ้สถานความกบั้ของสงคน และมีกภาพรับฝึลของบต่อกรบกร้า ชุมชน สั้ถบ และประเทศชาติ
ถ้าให้พ้ออานกานรัฐสรรมบญู รัฐต้องดำเนินการ ให้เด็กทุกคนได้ับการศึษา เป็นเวลา 12 ปี (ไม่มีค่าทำไม่น้อยกว่า)
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542
พนาถ 2 อึกฉึและพหน้าชีพางการศึกษา
มาตรา 10 การจัดการศึษา พ้องจกัให้บुकค้อมมีสิพธิแนธโถกาส เสมอกับใ้การรับการศึษาชั้้นพ้ันฐานไม่้ออกกว่าสิบสองปีที่รัฐค้องจกั ใ้ต่อ่างทำร้อ้งแะศึคุณภาพใ้ดอไม่เก็บค่าใ้ช้จ่าอ
ถ้าใ้พ้ออานพรม.การศึกษา 2542 การฝึลการศึษาการศึษาชั้้นพ้ันฐาน ไม่น้ออกกว่า 12 ปี

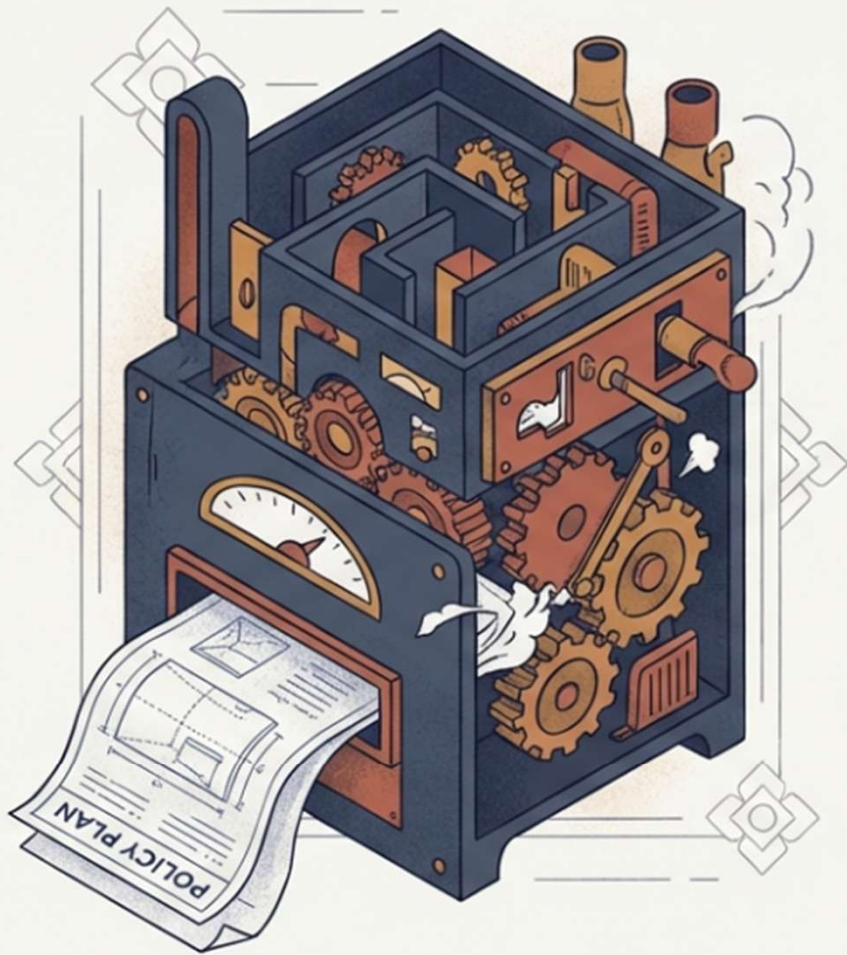

แล้วจะเกิดอะไรขึ้น...เมื่อรัฐ ‘เลือกที่จะไม่ทำ’?

การ ‘ไม่กระทำ’ ไม่ใช่ความบังเอิญ แต่คือการตัดสินใจเชิงนโยบายรูปแบบหนึ่ง
การที่รัฐบาลเลือกที่จะไม่ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ถือเป็นนโยบายสาธารณะที่ส่งผลกระทบต่ออย่าง
สำคัญต่อการพัฒนาประเทศด้วยเช่นกัน

การทำความเข้าใจว่า ‘ทำไม’ นโยบายบางอย่างจึงไม่เกิดขึ้น เป็นกุญแจสำคัญในการ
วิเคราะห์การเมือง

ทำไมหลายนโยบายที่ดูเหมือนดี... กลับไม่เกิดขึ้นจริง?

กล่าวถึงปรากฏการณ์ที่นโยบายสำคัญหลายเรื่องถูกพูดถึงมานานแต่ไม่เกิดผลเป็นรูปธรรม (เรียกว่า 'Non-decision' หรือ 'Policy inaction')

ตัวอย่าง: สมรสเท่าเทียม

การห้ามใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว

แลนด์บริดจ์

นำเสนอว่าภาวะไร้การตัดสินใจไม่ใช่เรื่องบังเอิญ แต่เป็น 'ผลลัพธ์ทางการเมือง' (ผลของการเมือง) ที่สามารถวิเคราะห์ได้

เกริ่นนำว่าจะใช้กรอบคิด Kingdon's Multiple Streams Framework (MSF) เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์นี้

เข้าใจ “นโยบายที่ไม่เกิด” ผ่านกรอบคิด 3 กระแส (Kingdon’s Multiple Streams Framework)

อธิบายแนวคิดหลัก: การจะเกิดนโยบายได้ต้องอาศัยการบรรจบกัน (Coupling) ของ 3 กระแสอิสระ

กระแสปัญหา (Problem Stream)

สังคมรับรู้ว่าเป็น “ปัญหาสาธารณะ” หรือไม่? (เช่น มีตัวชี้วัด, เกิดวิกฤต, สังคมให้ความสนใจ)

กระแสนโยบาย (Policy Stream)

มีข้อเสนอเชิงนโยบายที่เป็นไปได้ (feasible) และเป็นที่ยอมรับทางเทคนิคหรือไม่?

กระแสการเมือง (Political Stream)

บริบททางการเมืองเอื้ออำนวยหรือไม่? (เช่น รัฐบาล, พรรคการเมือง, กลุ่มผลประโยชน์, กระแสสังคม)

หน้าต่างนโยบาย (Policy Window)

เมื่อ 3 กระแสบรรจบกัน จะเกิด “หน้าต่างนโยบาย” ที่เปิดโอกาสให้ผลักดันนโยบายได้สำเร็จ แต่ถ้าไม่บรรจบกัน จะกลายเป็น “นโยบายที่ไม่เกิด”

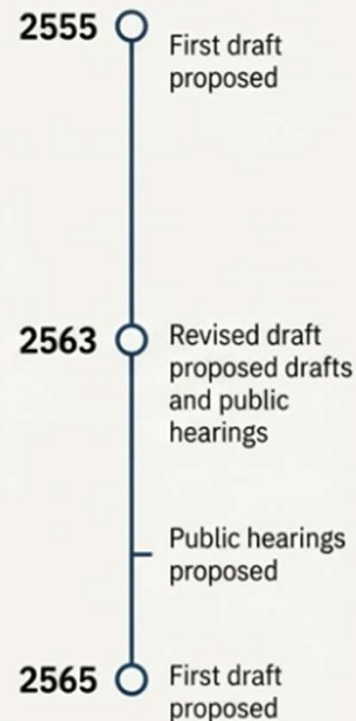
กรณีศึกษา 1: สมรสเท่าเทียม ทำไมการตัดสินใจจึงล่าช้า?

การวิเคราะห์ตามโมเดล 3 กระแส

- **กระแสปัญหา (Problem Stream):**
มีการเรียกร้องจากภาคประชาชน, ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสิทธิถูกหยิบยกขึ้นมาในสังคมวงกว้าง
- **กระแสนโยบาย (Policy Stream):**
มีร่าง พ.ร.บ.สมรสเท่าเทียม และ พ.ร.บ.คู่ชีวิต เสนอแล้วหลายฉบับ และมีความเป็นไปได้ในเชิงเทคนิค
- **กระแสการเมือง (Political Stream):**
ในอดีต: รัฐบาลชุดก่อนๆ เคารพแรงกดดันจากกลุ่มอนุรักษ์นิยม, พรรคการเมืองบางพรรคลังเลเพราะกลัวเสียฐานเสียง

ผลลัพธ์ (Outcome)

‘หน้าต่านโยบายยังไม่เปิดเต็มที่’
→ แม้ปัญหาและข้อเสนอจะพร้อม แต่บริบททางการเมืองในอดีตไม่เอื้ออำนวย ทำให้รัฐบาลเลือกที่จะ **‘ชะลอการดำเนินการ’** (Policy Inaction)

กรณีศึกษา 2: บุหรี่ไฟฟ้า สถานะที่ไม่ชัดเจน

การวิเคราะห์ตามโมเดล 3 กระแส

กระแสปัญหา (Problem Stream):
ผู้บริโภคจำนวนมาก, มีการถกเถียงเรื่องผลกระทบต่อสุขภาพและเยาวชน

กระแสนโยบาย (Policy Stream):
ข้อเสนอหลากหลายและขัดแย้งกัน: แบน, ควบคุม, เก็บภาษี ทำให้ไม่มีแนวทางที่ชัดเจน

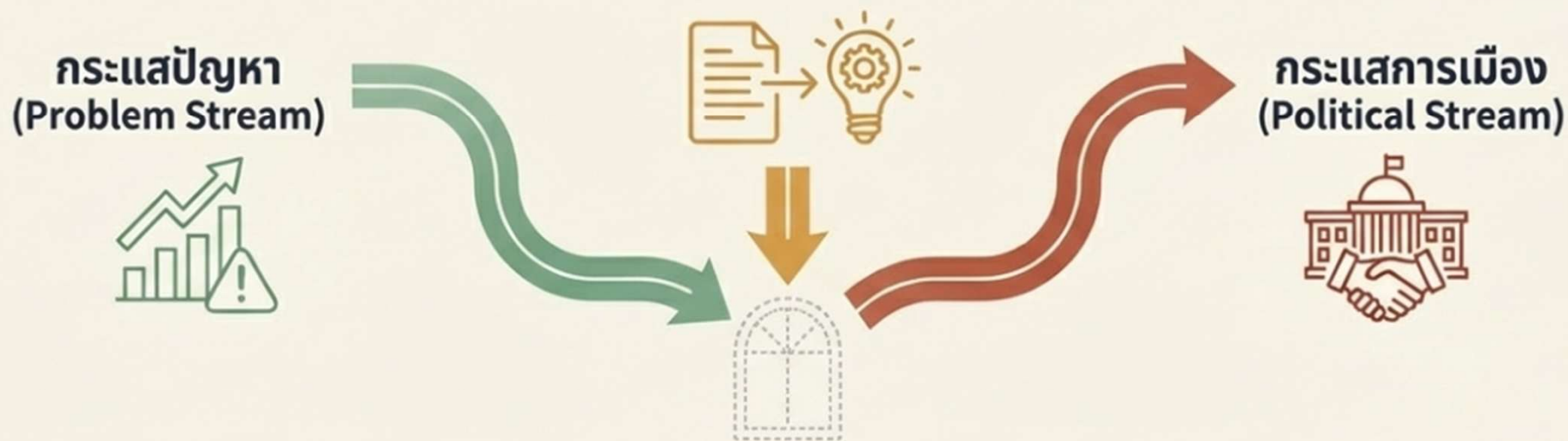
กระแสการเมือง (Political Stream):
ผลประโยชน์กับช่องทางเศรษฐกิจและการเมือง, ความเห็นต่างของหน่วยงานรัฐเอง

ผลลัพธ์ (Outcome)

‘การไม่ตัดสินใจที่ชัดเจน’ → รัฐเลือกที่จะคงสถานะเดิมที่คลุมเครือ (ห้ามนำเข้า แต่การบังคับใช้ไม่เด็ดขาด) ซึ่งถือเป็นนโยบายแห่งการไม่กระทำ (Deliberate Non-Decision)

กรณีศึกษา: แลนด์บริดจ์ (Land Bridge) - เมื่อกระแส 'การเมือง' ยังไม่พร้อม

✓ กระแสปัญหา

มีปัญหาขอขบวนการขนส่งผ่านช่องแคบมะละกา และไทยต้องการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านโลจิสติกส์

✓ กระแสนโยบาย ?

มีข้อเสนอโครงการที่ชัดเจน (ชุมพร-ระนอง) แต่ยังมีกังวลเรื่องความคุ้มค่าการลงทุนและผลกระทบสิ่งแวดล้อม ทำให้ feasibility ยังถูกตั้งคำถาม

✗ กระแสการเมือง

รัฐบาลบางชุดใช้เป็นนโยบายเรือธง แต่เผชิญแรงต้านในพื้นที่, การเมืองไทยเปลี่ยนแปลงทำให้นโยบายขาดความต่อเนื่อง, อิทธิพลจากกลุ่มผลประโยชน์

สรุปผลวิเคราะห์: 'หน้าต่างนโยบาย' ยังไม่เปิดเต็มที่ ทำให้โครงการถูกหีบขยิบมาพูดบ่อย แต่ยังไม่เกิดการดำเนินการจริง อาจกลายเป็น 'นโยบายที่พูดมากกว่าทำ' (symbolic policy)

กรณีศึกษา: โครงการแลนด์บริดจ์กับการเปิด “หน้าต่างแห่งโอกาส” ที่ยังไม่เต็มบาน

กระแสปัญหา (Problem Stream)

มีอยู่จริง: ปัญหาคอขวดการขนส่งผ่านช่องแคบมะละกา และความต้องการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันด้านโลจิสติกส์

กระแสนโยบาย (Policy Stream)

มีข้อเสนอ แต่ยังมีความท้าทาย: มีข้อเสนอโครงการที่ชัดเจน (ชุมพร-ระนอง) แต่ยังมีความกังวลเรื่องความคุ้มค่าการลงทุนและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

กระแสการเมือง (Political Stream)

ยังไม่มั่นคงและมีความท้าทาย: รัฐบาลบางชุดผลักดันเป็นนโยบายเร็ว แต่เผชิญแรงต้านในพื้นที่และความไม่ต่อเนื่องทางการเมือง

สรุปผล: “หน้าต่างนโยบาย” (Policy Window) ยังไม่เปิดเต็มที่
โครงการจึงเสี่ยงที่จะกลายเป็น ‘นโยบายที่พูดมากกว่าทำ’

ผลลัพธ์ของการ ‘ยังไม่ตัดสินใจ’: โครงการแลนด์บริดจ์

โครงการแลนด์บริดจ์เป็นตัวอย่างของนโยบายที่ถูกหยิบยกมาพูดคุยหลายครั้ง แต่ยังไม่ถูก ‘ตัดสินใจดำเนินการจริง’ ซึ่งสะท้อนถึงการ ‘เลือกที่จะไม่ทำ’

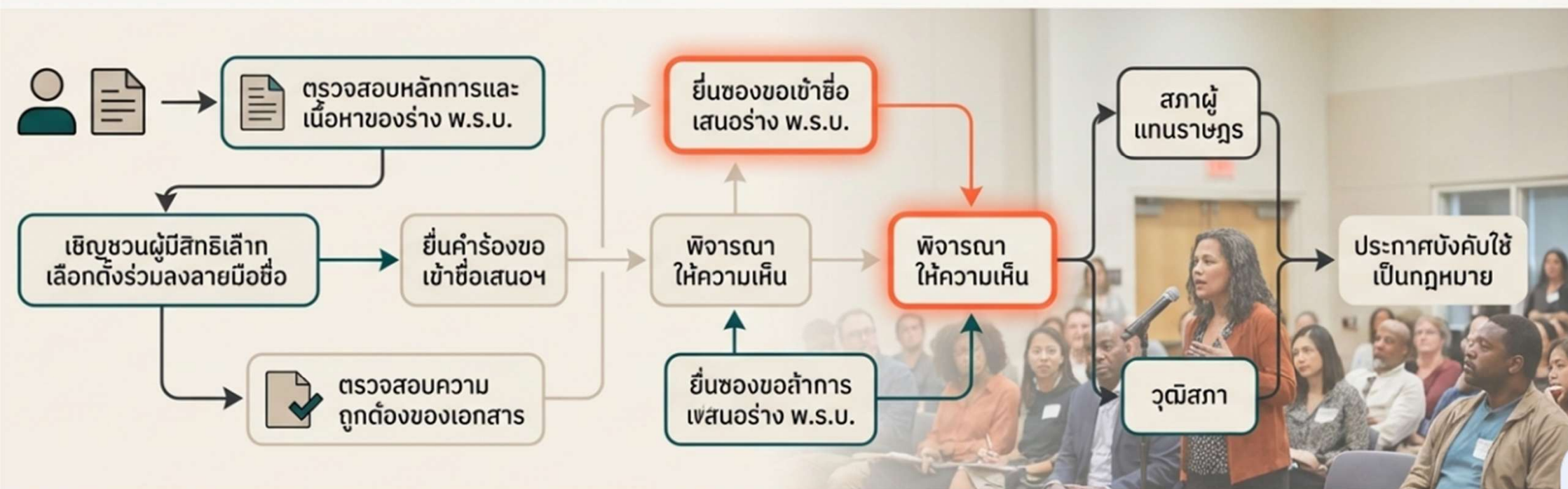
ปัญหา & ข้อเสนอ: มีอยู่จริง - ปัญหาข้อขัดข้องขนส่งและข้อเสนอโครงการมีความเป็นไปได้ทางเทคนิค แต่... **การเมือง:** ยังไม่เอื้ออำนวย - ความกังวลด้านสิ่งแวดล้อม, ความคุ้มค่าในการลงทุน, และความไม่มั่นคงทางการเมือง ทำให้ ‘หน้าต่านโยบาย’ ยังไม่เปิดเต็มที่

ผลลัพธ์คือโครงการที่อยู่ในสถานะ ‘ศึกษาความเป็นไปได้’ มายาวนาน ซึ่งเป็นการนิ่งเฉยที่มีผลกระทบอย่างมหาศาล

นโยบายสาธารณะ กระบวนการเรียนรู้และมีส่วนร่วมของสังคม

นโยบายสาธารณะไม่ใช่สิ่งที่ถูกกำหนดจากข้างบนเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของสังคมได้

การเข้าชื่อเสนอกฎหมาย

การร่วมแสดงความคิดเห็นในเวทีรับฟัง

การติดตามและตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล

การเลือกตั้งผู้แทนที่สะท้อนเจตนารมณ์ของเรา

สรุปแก่นแท้ของนโยบายสาธารณะ

1. คือ **'การเลือก'** ของรัฐ: ครอบคลุมทั้งการลงมือ **'กระทำ'** และการ **'งดเว้นการกระทำ'** ซึ่งล้วนเป็นนโยบายทั้งสิ้น

2. **ส่งผลกระทบต่อทุกระดับ:** ตั้งแต่รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกรอบของประเทศ ไปจนถึงกฎระเบียบที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของทุกคน

3. คือ **กลไกจัดสรรคุณค่า:** เป็นการใช้อำนาจของรัฐเพื่อจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม สะท้อนว่าสังคมให้ความสำคัญกับอะไร

4. การ **'ไม่ทำ'** ก็คือนโยบาย: การนิ่งเฉยหรือชะลอการตัดสินใจ ไม่ใช่ความว่างเปล่า แต่เป็นผลลัพธ์จากพลวัตทางการเมืองที่สามารถวิเคราะห์ได้

นโยบายสาธารณะคืออะไร?

นโยบายสาธารณะคือสิ่งที่รัฐบาลเลือกจะทำหรือไม่กระทำ เพื่อตอบสนองต่อปัญหาหรือความต้องการของสังคม โดยเป็นการใช้อำนาจในการจัดสรรทรัพยากรและกำหนดทิศทางของประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน

ความหมายของนโยบายสาธารณะ

คือทุกสิ่งที่รัฐบาลเลือก
“จะทำ” หรือ “ไม่ทำ”

เป็นการตัดสินใจเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม ไม่ใช่แค่ความตั้งใจหรือคำพูด

เป็นการใช้อำนาจจัดสรร
สิ่งที่มีคุณค่าให้สังคม

เช่น การจัดสรรงบประมาณ สิทธิประโยชน์ หรือการออกกฎหมายต่างๆ

ต้องเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นจริง
และมีเป้าหมายชัดเจน

มีการวางแผนและกระบวนการ
เพื่อให้บรรลุผลประโยชน์ส่วนรวม

ความสำคัญและประเภทของนโยบาย

กำหนดทิศทางประเทศและ
คุณภาพชีวิตประชาชน

นโยบายที่ดีช่วยสร้างความเป็นธรรม
ลดความเหลื่อมล้ำ และพัฒนาประเทศ

สามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภทหลัก

จำแนกตามลักษณะและผลกระทบต่อสังคม

จัดระเบียบ/กฎเกณฑ์
(Regulatory)

ควบคุมพฤติกรรมของ
บุคคลและกลุ่มต่างๆ
กฎหมายจราจร,
กฎหมายสิ่งแวดล้อม

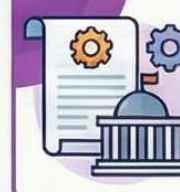
กระจายทรัพยากร
(Distributive)

จัดสรรบริการและ
ทรัพยากรให้ประชาชน
นโยบายเรียนฟรี,
การสร้างถนน, สวัสดิการ

จัดสรรทรัพยากรใหม่
(Redistributive)

โอนความมั่งคั่งหรือ
โชคร้ายระหว่างกลุ่มคน
ภาษีอัตราก้าวหน้า,
การปฏิรูปที่ดิน

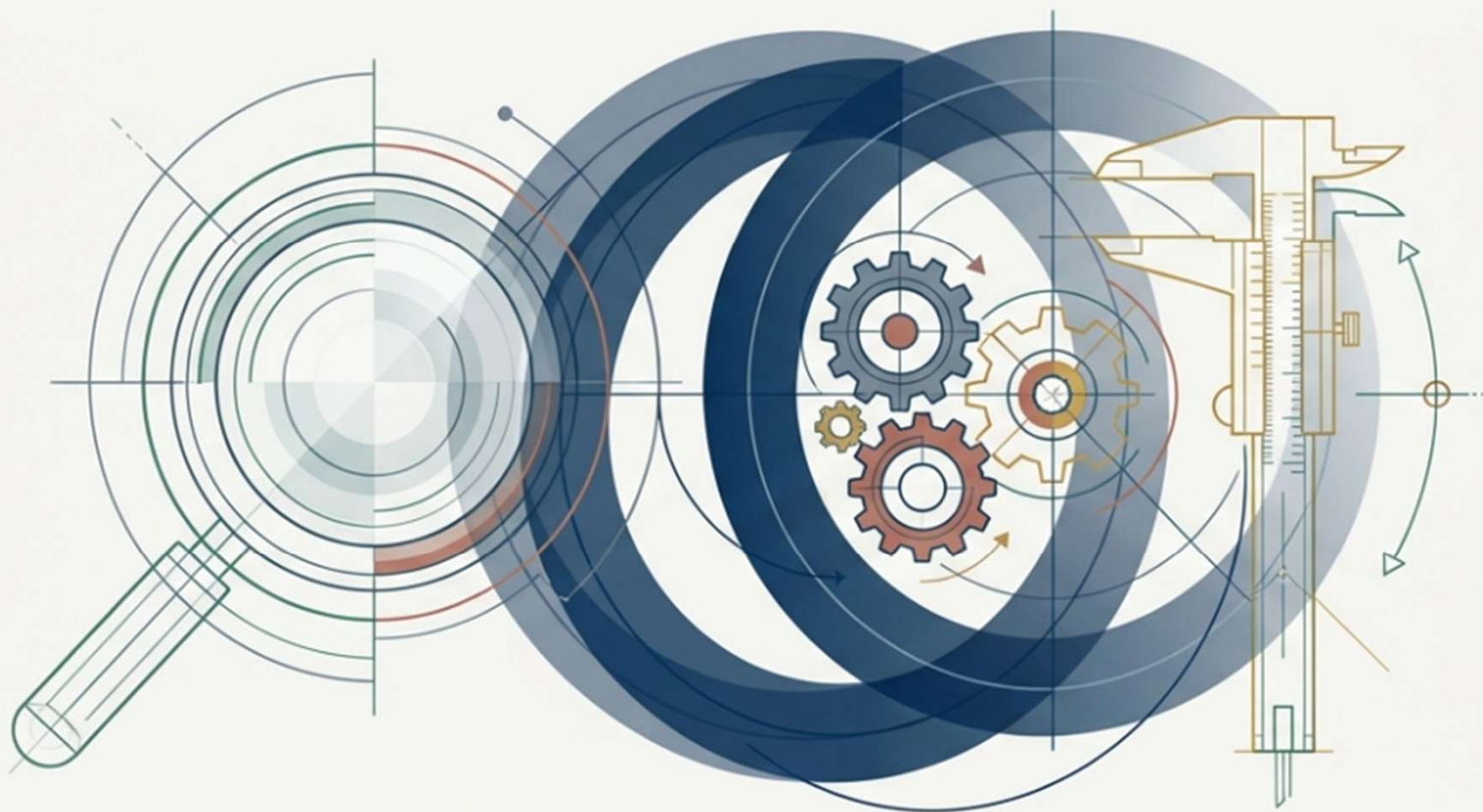

นโยบายต้นแบบ
(Constituent)

สร้างหรือปรับเปลี่ยนสถาบัน
และกฎเกณฑ์ทางการเมือง
กฎหมายพรรคการเมือง,
การแก้ไขรัฐธรรมนูญ

ถอดรหัสกระบวนการนโยบายสาธารณะ จากทฤษฎีสู่เครื่องมือสำหรับนักวิเคราะห์

คู่มือการเลือกใช้ "เลนส์" ทฤษฎีเพื่อทำความเข้าใจพลวัตของนโยบายในโลกแห่งความเป็นจริง

จุดเริ่มต้น: นโยบายสาธารณะคือ "กระบวนการ" ไม่ใช่แค่ "กฎหมาย" ฉบับเดียว

นโยบายสาธารณะคืออะไร?

Thomas R. Dye

“สิ่งที่รัฐบาลเลือกที่จะทำหรือไม่ทำ
(Whatever governments choose to
do or not to do.)”

James E. Anderson

“แนวทางการดำเนินการที่มีแบบแผนของรัฐ
เพื่อแก้ไขปัญหาสาธารณะ”

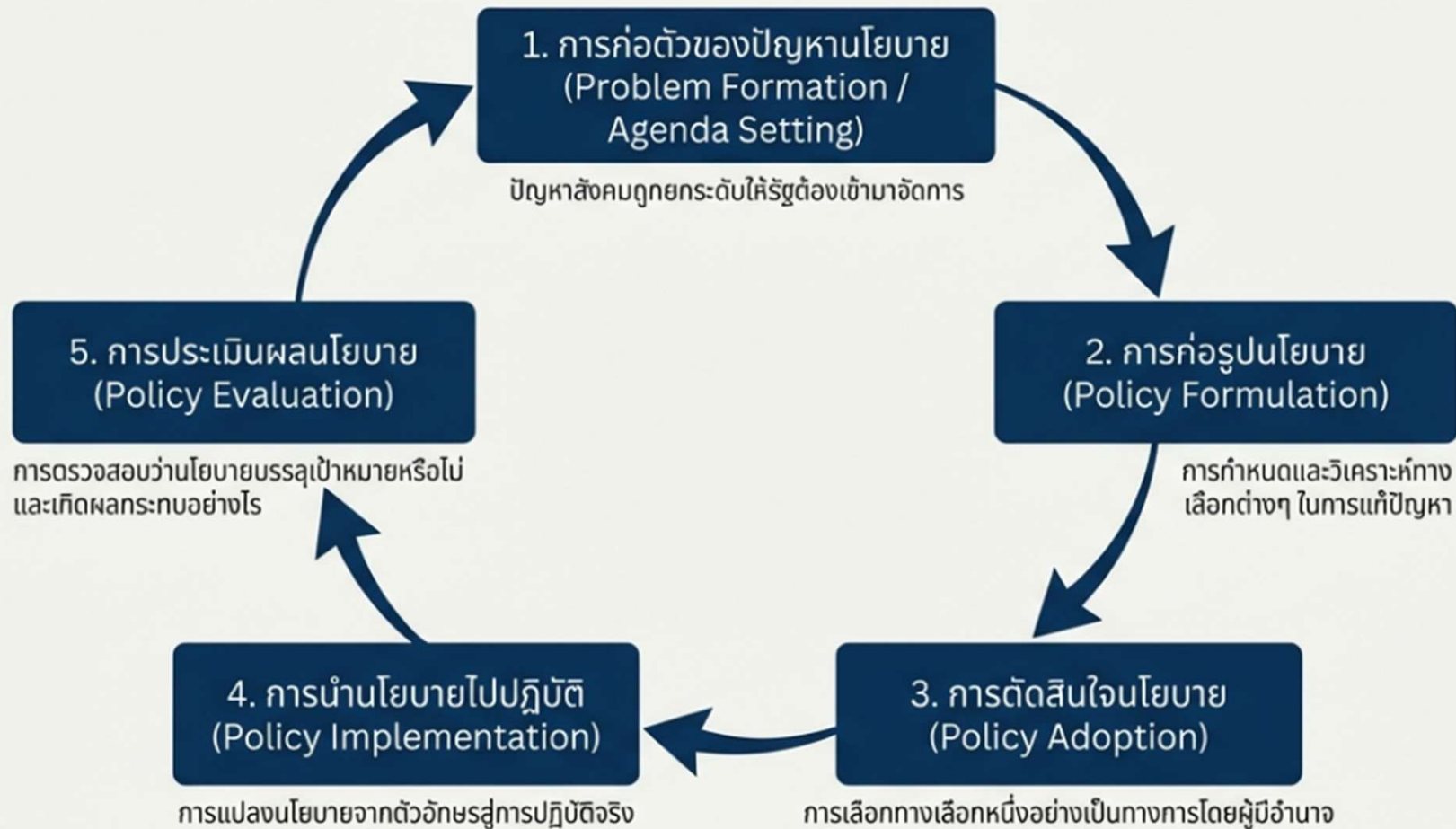

สรุปความหมาย:

นโยบายสาธารณะคือ **การตัดสินใจ การกระทำ หรือการงดเว้นการกระทำของรัฐ** ที่มีผลผูกพันต่อสังคม และดำเนินไปผ่านกระบวนการที่เป็นขั้นตอนต่อเนื่อง

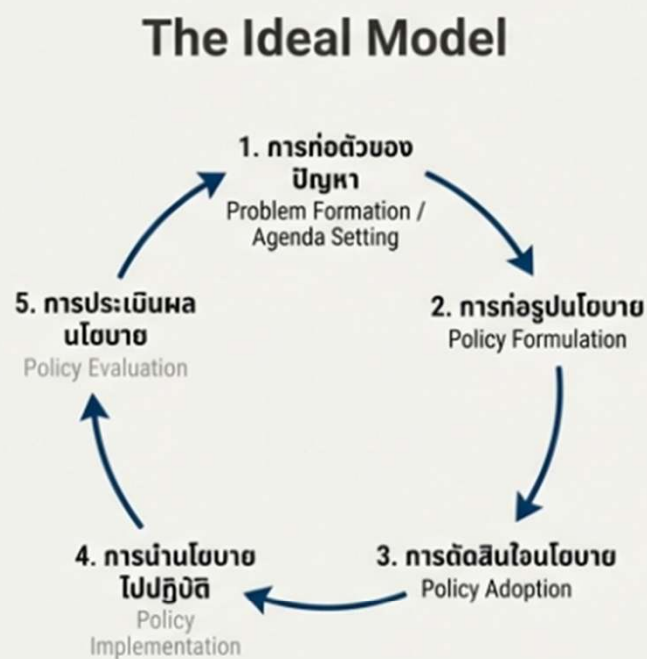
Key Takeaway: การมองนโยบายเป็น "วงจร" หรือ "กระบวนการ" (Policy Cycle/Process) คือเครื่องมือพื้นฐานที่สุดในการวิเคราะห์

วงจรนโยบาย (Policy Cycle): แผนที่มาตรฐานสำหรับทำความเข้าใจเส้นทางนโยบาย

Note: "นี่คือกรอบวิเคราะห์ (Analytical Framework) ที่เป็นระบบ แต่ไม่ใช่ความจริงที่ตายตัวเสมอไป"

ข้อจำกัดของแผนที่: วงจรนโยบายเชิงอุดมคติไม่สามารถอธิบาย "การเมือง" ที่ซ่อนอยู่ได้

- ไม่ได้เกิดขึ้นตามลำดับเสมอไป: ขั้นตอนต่างๆ อาจเกิดขึ้นซ้อนทับหรือข้ามลำดับ
- การเมืองแทรกอยู่ทุกขั้นตอน: ไม่ใช่กระบวนการเชิงเทคนิคล้วนๆ แต่คือสนามของการต่อรองทางอำนาจและผลประโยชน์
- เป็นกรอบเชิงอุดมคติ (Ideal Framework): ไม่สามารถอธิบายได้ว่าทำไมบางปัญหาจึงถูกหยิบยกขึ้นมา หรือทำไมนโยบายที่ดบนกระดาษจึงล้มเหลวในการปฏิบัติ

แล้วเราจะวิเคราะห์พลวัตที่ซับซ้อนเหล่านี้ ได้อย่างไร?

-> คำตอบคือการใช้ "เครื่องมือ" หรือ "เลนส์" ที่เฉพาะทางมากขึ้น

เปิดกล่องเครื่องมือสำหรับนักวิเคราะห์: เลนส์ทฤษฎีสำหรับเจาะลึกแต่ละขั้นตอน

กลุ่มเน้นภาพรวมทั้งวงจร
(The Big Picture Lens)
Key Theorists: Anderson, Jones

กลุ่มเน้นการกำหนดวาระ (The
Agenda-Setting Lens)
Key Theorists: Lasswell, Kingdon

กลุ่มเน้นการตัดสินใจ (The
Decision-Making Lens)
Key Theorists: Simon, Dye

กลุ่มเน้นการนำไปปฏิบัติ (The
Implementation Lens)
Key Theorists: Pressman & Wildavsky

กลุ่มเน้นการประเมินผล (The
Evaluation Lens)
Key Theorists: William N. Dunn

เปรียบเทียบเครื่องมือในกล่อง: ใคร...คิดอะไร...เหมาะกับงานแบบไหน?

นักวิชาการ	แนวคิดหลัก (Core Concept)	จุดเด่น (Best For)	ข้อจำกัด (Limitation)
 Lasswell	Policy Sciences 'ใครได้อะไร เมื่อไร อย่างไร'	เป็นผู้บุกเบิก, เห็นเป้าหมาย	ยังไม่เน้นการเมืองเชิงอำนาจ
 Simon	Bounded Rationality การตัดสินใจภายใต้ข้อมูลจำกัด	อธิบายพฤติกรรมผู้ตัดสินใจได้ดี	มองเชิงบริหารมากกว่าการเมือง
 Kingdon	Multiple Streams นโยบายเกิดเมื่อ 3 กระแสรวม	อธิบาย Agenda Setting ได้ดีเยี่ยม	ใช้ยากในขั้นการนำไปปฏิบัติ
 Pressman & Wildavsky	Implementation Gap นโยบายมักล้มเหลวในขั้นปฏิบัติ	ชี้ให้เห็นปัญหาการบังคับใช้จริง	ไม่ครอบคลุมกระบวนการขั้นต้น
 Dunn	Policy Analysis & Evaluation เน้นการประเมินผลเชิงวิชาการ	วัดผลนโยบายได้ชัดเจน	ไม่เน้นพลวัตทางการเมือง
 Anderson	Policy Cycle นโยบายเป็นกิจกรรม 5 ขั้นตอน	ให้ภาพรวม ครอบคลุมทุกขั้นตอน	เป็นกรอบเชิงอุดมคติ

กรณีศึกษาภาคปฏิบัติ: การประยุกต์ใช้เครื่องมือวิเคราะห์กับ "นโยบายควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์"

Case Overview: พ.ร.บ.ควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 และฉบับปรับปรุง

เป้าหมายหลักของนโยบาย (Policy Goals)

- ลดผลกระทบด้านสุขภาพ
- ลดอุบัติเหตุและปัญหาสังคม

เครื่องมือของรัฐ (State's Tools)

- กฎหมาย (ห้ามโฆษณา, จำกัดเวลา-สถานที่ขาย)
- ภาษี

สนามความขัดแย้ง (The Conflict Zone)

ฝ่ายสนับสนุน:

กลุ่มสาธารณสุข, สสส., ภาคประชาสังคม

ฝ่ายคัดค้าน:

ผู้ประกอบการ, ภาคการท่องเที่ยว, กลุ่มเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ

เราจะใช้ 'เลนส์' ไດเพื่อทำความเข้าใจความสำเร็จและความล้มเหลวของนโยบายนี้ในแต่ละขั้นตอน?

ขั้นที่ 1: นโยบายสุรากลายเป็น "วาระแห่งชาติ" ได้อย่างไร?

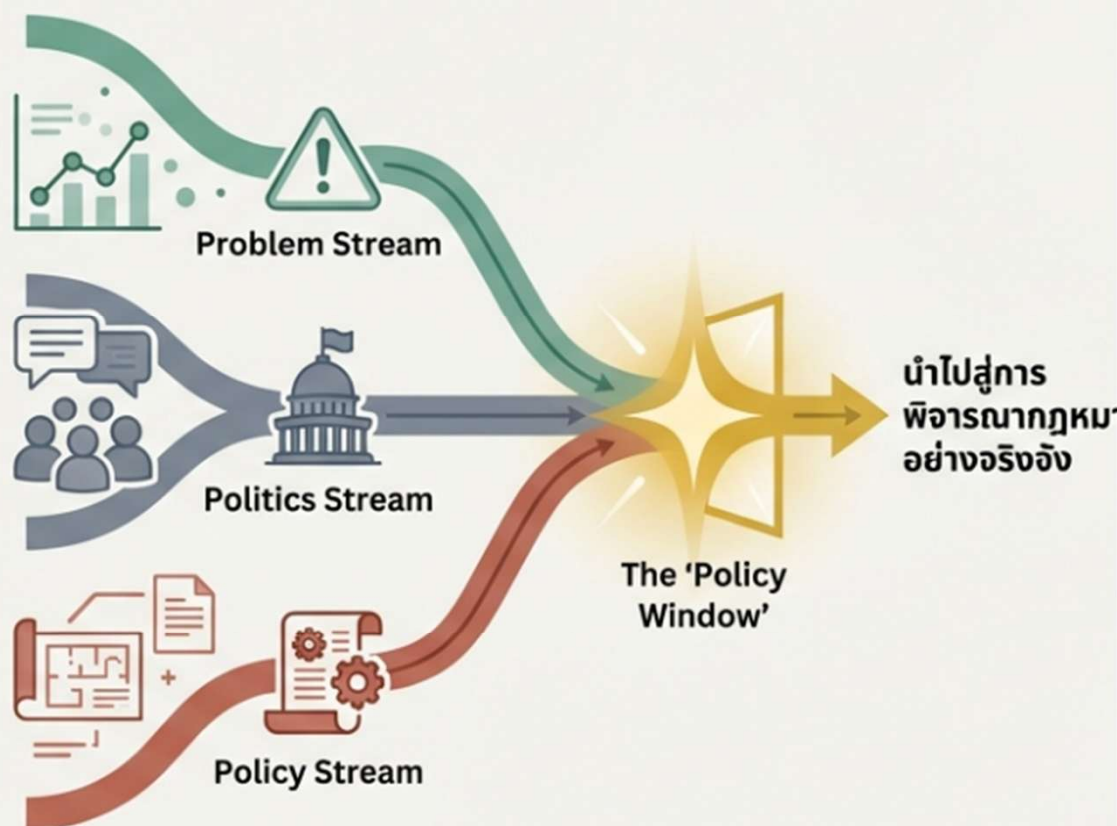
The Right Tool for the Job

John W. Kingdon's Multiple Streams

How the Streams Converged:

- **Problem Stream (กระแสปัญหา):** ข้อมูลอุบัติเหตุช่วงเทศกาล, ภาวะระบบสาธารณสุข, รายงานจาก WHO, กลุ่มแพทย์/สสส. ทำให้ปัญหา "มองเห็นได้" และเร่งด่วน
- **Politics Stream (กระแสการเมือง):** กระแสสังคมรักสุขภาพ, รัฐบาลมีความตั้งใจทางการเมือง, การผลักดันของ NGO ที่เข้มแข็ง
- **Policy Stream (กระแสทางเลือก):** มีข้อเสนอเชิงนโยบายที่พร้อมอยู่แล้ว (เช่น การขึ้นภาษี, การห้ามโฆษณา)

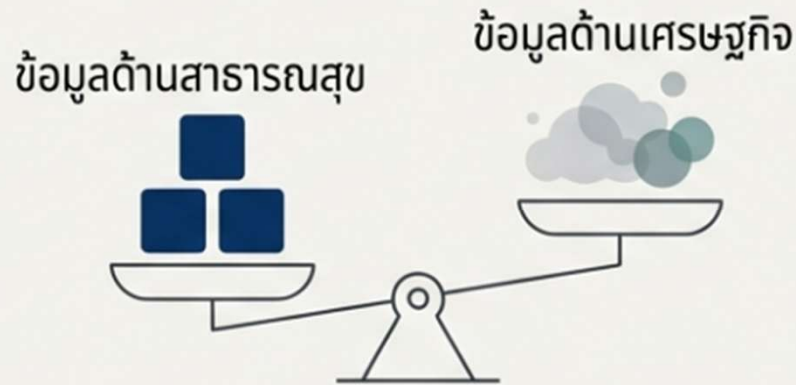
Kingdon's lens อธิบายการก่อตัวของนโยบายนี้ได้ดีที่สุด

ขั้นที่ 2 & 3: ทำไมรัฐจึงเลือกแนวทาง "ควบคุมเข้ม" แทน "ปล่อยเสรี"?

The Right Tools: **Herbert Simon (Bounded Rationality) + Thomas Dye (Policy as Choice)**

Lens 1: Bounded Rationality (Simon)

การตัดสินใจเกิดขึ้นภายใต้ **'ข้อมูลที่จำกัด'**

ข้อมูลด้านสาธารณสุข: มีความชัดเจนและถูกนำเสนออย่างตรงพลัง

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ: มีความซับซ้อนและไม่สมบูรณ์

ผลลัพธ์: ผู้ตัดสินใจเลือกทางที่อิงกับข้อมูลที่ชัดเจนกว่า คือการควบคุมเพื่อลดผลกระทบด้านสุขภาพ

Lens 2: Policy as Choice (Dye)

รัฐ **'เลือกที่จะทำ (Choose to Do)'** การควบคุมอย่างเข้มงวด

สะท้อนเจตนาารมณ์และค่านิยมของรัฐแบบ **'พ่อปกครองลูก' (Paternalistic State)** ที่เชื่อว่ารัฐรู้ดีกว่าและต้องปกป้องประชาชนจากอันตราย

ขั้นที่ 4: ช่องว่างระหว่าง "กฎหมายในกระดาษ" กับ "การบังคับใช้จริง"

The Right Tool

Pressman & Wildavsky's Implementation Gap

นโยบายสุราไทยเป็นตัวอย่างคลาสสิกของ
'ช่องว่างในการนำไปปฏิบัติ'

ปัญหาที่พบ:

- ร้านค้าและสถานบันเทิงฝ่าฝืนเวลาจำหน่าย
- การบังคับใช้กฎหมายไม่เท่าเทียมกันในแต่ละพื้นที่
- เจ้าหน้าที่ตำรวจมีภารกิจล้นมือและขาดทรัพยากร
- การโฆษณาแฝงผ่านช่องทางออนไลน์

Key Insight: Pressman & Wildavsky ชี้ให้เห็นว่าปัญหาหลักของนโยบายสุราไทยไม่ได้อยู่ที่ 'การออกแบบ' แต่คือ 'การปฏิบัติ' ซึ่งสะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบราชการไทย

ขั้นที่ 5: การประเมินผล – นโยบายควบคุมสุรา "คุ้มค่า" หรือไม่?

The Right Tool

William N. Dunn's Policy Evaluation

ประสิทธิผล (Effectiveness) - ผลดี

- ✓ สถิติอุบัติเหตุลดลงในช่วงเทศกาลที่มีการควบคุมเข้ม
- ✓ สร้างการรับรู้ในสังคมเกี่ยวกับผลกระทบของแอลกอฮอล์

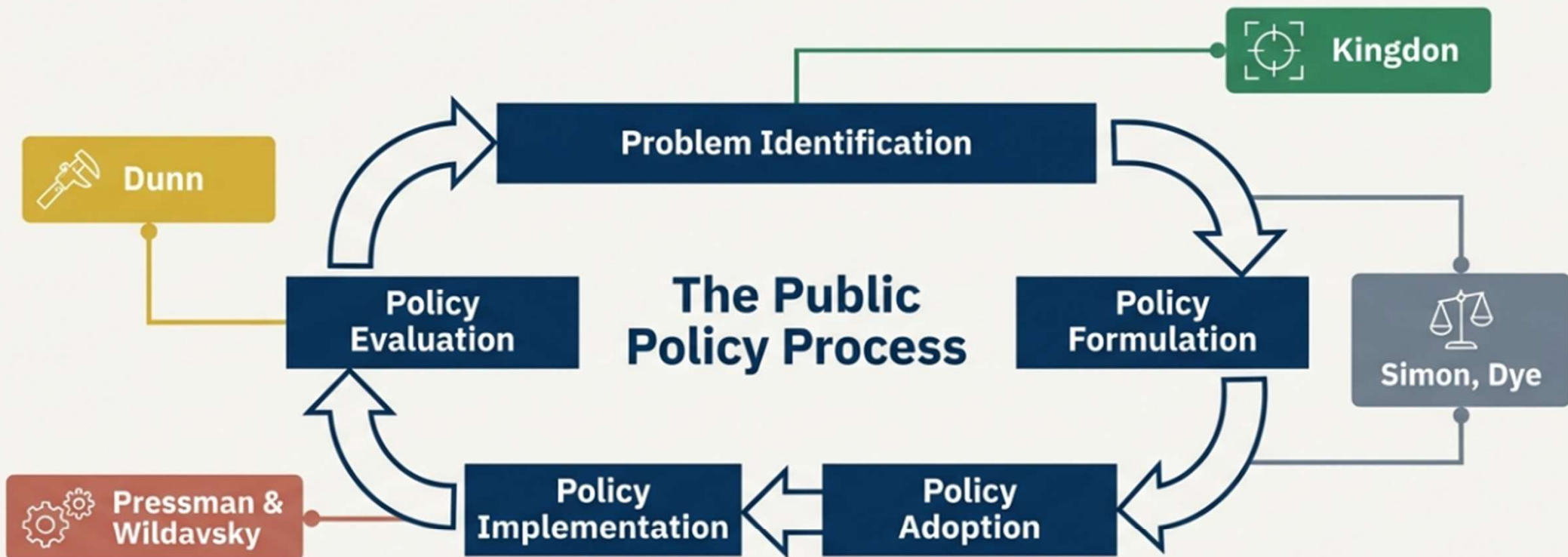
ผลกระทบเชิงลบ (Negative Impacts) - ผลเสีย

- ✗ กระทบธุรกิจรายย่อย (ร้านโชห่วย, ร้านอาหาร)
- ✗ กระทบภาคการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจกลางคืน
- ✗ เกิดตลาดมืดหรือการบริโภคเครื่องดื่มที่ไม่มีมาตรฐาน

Feedback Loop

ผลการประเมินที่ไม่สมดุลนี้นำไปสู่การป้อนกลับ (Feedback) และเป็นที่มาของข้อเสนอให้มีการแก้ไขกฎหมายในปัจจุบัน (พ.ศ. 2566-2568) เพื่อหาจุดสมดุลใหม่

ภาพสังเคราะห์: การเลือกใช้ "เลนส์" ที่เหมาะสมเพื่อสร้างความเข้าใจที่สมบูรณ์

Central Message: การวิเคราะห์นโยบายที่มีประสิทธิภาพ ไม่ใช่การยึดติดกับกรอบเดียว แต่คือการเลือกใช้เครื่องมือที่หลากหลายและผสมผสานเข้าด้วยกันเพื่ออธิบายความซับซ้อนในแต่ละขั้นตอน

สรุปสำหรับนักวิเคราะห์: ทักษะที่แท้จริงคือการผสมผสานทฤษฎีเพื่อสร้างบทวิเคราะห์ที่เฉียบคม

1. **วงจรมโนบายคือจุดเริ่มต้น ไม่ใช่จุดสิ้นสุด:** ใช้เป็นแผนที่ตั้งต้น แต่จงตระหนักถึงข้อจำกัดของมันเสมอ
2. **ไม่มีทฤษฎีใดอธิบายได้ทุกมิติ:** แต่ละทฤษฎีเปรียบเสมือน "เลนส์" ที่มีกำลังขยายและมุมมองที่แตกต่างกัน
3. **การวิเคราะห์ที่ดีคือการสังเคราะห์ (Synthesis):** ความท้าทายที่แท้จริงคือการรู้ว่าเมื่อไหร่ควรจะหยิบ "เครื่องมือ" ชิ้นไหนขึ้นมาใช้ และนำข้อมูลเชิงลึกจากหลายๆ เลนส์มาประกอบกันเป็นภาพที่สมบูรณ์

